

Валентина КУПЧИШИНА,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри психології та морально-психологічного забезпечення
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ “Я-КОНЦЕПЦІЇ” МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто наукові підходи щодо визначення змісту поняття “Я-концепція”, її форм та структурних компонентів. Автором висвітлено особливості процесу формування майбутнього офіцера-психолога як одного з представників соціономічної сфери, визначено місце та значення психологічних знань для подальшої оперативно-службової діяльності майбутнього офіцера-прикордонника.

***Ключові слова:** “Я-концепція”, когнітивний, емоційний, поведінковий компоненти, “Я-реальне”, “Я-ідеальне”, “Я-професійне”, індивідуально-психологічні властивості особистості.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Пріоритетним напрямком в розвитку вищої освіти України є підготовка кваліфікованих кадрів з високим рівнем професійної компетентності, психологічною культурою та здатністю творчо вирішувати фахові питання. Тому значна увага щодо вирішення цих питань, які закріплені в основних документах розвитку вищої освіти, зокрема у Національній доктрині розвитку вищої освіти в Україні, у Законі України “Про вищу освіту”, приділяється психологічним аспектам підготовки фахівців.

Як зазначає В. Сіверський, на сучасному етапі суспільного розвитку посилюється інтерес до внутрішнього світу людини, її самосвідомості як регулятора думок та вчинків. У процесі самоусвідомлення формується і виділяється “Я-особистість” як утворення певної цілісності, єдності внутрішнього і зовнішнього буття. У самоусвідомленні особистість здатна сприймати себе як об’єкт, побачити себе очима стороннього [8, с. 520].

Психологічні умови розвитку особистості майбутнього офіцера-прикордонника не в повному обсязі забезпечується навчальним процесом через постійне скорочення дисциплін гуманітарного циклу, до яких входить і психологічний блок. І хоча традиційно метою освіти є засвоєння знань, умінь і навичок, які гарантують ефективність діяльності фахівця в майбутньому, але сучасне життя висуває все нові і нові вимоги до особистості, яка здобуває вищу освіту. Адже у майбутньому цей фахівець повинен забезпечити відповідні форми розумової діяльності, самостійно оволодівати та поповнювати професійні знання впродовж усієї професійної діяльності, бути креативним, формувати творчі здібності, бути конкурентно-спроможним і самоорганізованим.

У зв'язку з цим докорінно повинен змінитися сам зміст сучасної вищої освіти та стратегія підготовки спеціаліста, відмічає з цього приводу О. Баклицька. Вона наголошує на тому, що основною метою освіти на сучасному етапі, є проблема формування фахівця загалом, з усіма її підструктурними компонентами: мотиваційним, комунікативним, креативним та “Я-концепцією”, яка формується у свідомості індивіда і охоплює комплекс його установок [1, с. 40–42].

Дослідження проблем “Я-концепції” у сучасній психологічній літературі доводить той факт, що розвиток “Я-концепції” займає важливе місце в особистісному розвитку кожної людини і тому воно є актуальним на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Поняття “Я-концепції” виникло у 1950 році у руслі гуманістичної психології (феноменалістичної), представники якої (А. Маслоу, К. Роджерс та ін.), на відміну від біхевіористів і фрейдистів, прагнули до розгляду цілісного людського “Я” і його особистісного самовизначення мікросоціуму. Значний вплив на встановлення цього поняття здійснили також такі вчені як: Е. Еріксон, Ч. Кулі, Дж. Мід та ін. Однак перші теоретичні розробки в галузі “Я-концепції”

належать У. Дженсону, який розділив глобальне, особистісне Я (Self) на взаємодіюче Я-усвідомлююче (I) і Я – як об'єкт (Me) [2, с. 373].

Серед сучасних науковців питання вивчення особливостей розвитку “Я-концепції” майбутніх фахівців досліджували О. Баклицька (Я-концепція в структурі особистості студента ВНЗ фізкультурно-спортивного профілю), Р. Каламаж (Психологія становлення професійної Я-концепції майбутніх юристів), Т. Перепелюк (Я-концепція особистості як умова професійного становлення практичного психолога), Н. Пов'якель (Психологічні передумови становлення позитивної “Я-концепції” як базової компоненти професійного самовизначення психолога), О. Шевцова (Психологічні засади розвитку професійної Я-концепції майбутніх та молодих педагогів в контексті інноваційної діяльності), А. Сіверський (Особливості формування “Я-концепції” в юнацькому віці), Н. Чепелева (Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога) та ін.

Метою статті є визначення психологічних особливостей розвитку “Я-концепції” майбутніх офіцерів-прикордонників за спеціальністю “Психологія” у процесі їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впродовж багатьох років не піддається сумніву твердження, що становлення особистості й формування Я-образу відбувається у процесі життя особистості, що зумовлено багатьма чинниками.

В словниковій літературі визначено, що “Я-концепція” – це динамічна система уявлень людини про саму себе, що включає усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних природних властивостей; самооцінку; суб'єктивне сприйняття, що характеризує вплив на власну особистість зовнішніх факторів. Вона формується під впливом досвіду кожного індивіда. Ця система становить основу вищої саморегуляції людини, на базі якої вона будує свої стосунки з оточуючим її світом [2, с. 373].

Т. Перепелюк, проаналізувавши проблеми “Я-концепції” особистості та, зокрема, стосовно особистості практичного психолога, її природи та структури,

засвідчує, що розгляд проблеми у зарубіжній та вітчизняній психології показав, що у вітчизняній психології “Я-концепція” розглядається як передумова і наслідок соціальної взаємодії, яка визначається соціальним досвідом як важливий структурний елемент психологічного образу особистості, ідеальна представленість індивіда в собі, як в іншому (І. Кон, А. Леонт'єв, С. Рубінштейн, В. Столін І. Чеснокова та ін.), що формується у спілкуванні та діяльності. Близьке до цього і розуміння зарубіжних психологів (Р. Бернс, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.) [5].

“Я-концепція” – це цілісний, хоча й не позбавлений внутрішніх протиріч, образ власного “Я”, що виступає як установка щодо самого себе і який має певну структуру. Підходи науковців до структурування “Я-концепції” особистість різняться.

Так, одні вчені дотримуються традиційної схеми, у якій до структурних одиниць відносять когнітивний компонент (образ своїх якостей, здібностей, зовнішності, соціальної значущості тощо); емоційний компонент (самоповага, самоприниження тощо); оцінково-вольовий (намагання підвищити самооцінку, завоювати повагу тощо).

О. Шевцова у теоретичній моделі професійної “Я-концепції” майбутніх педагогів виділяє такі складові як: когнітивна, емоційно-оцінна, поведінково-регулятивна складова з відповідними критеріями [9]. Р. Бернс – образ Я (уявлення індивіда про самого себе), самооцінку (афективна оцінка цього уявлення, яка може мати різну інтенсивність, оскільки конкретні риси образу Я можуть викликати сильні емоції, що пов'язані з їх прийняттям чи критикою) і потенційну поведінкову реакцію (ті конкретні дії, які можуть бути викликані образом Я і самооцінкою) [8].

Р. Каламаж пропонує теоретичну модель професійної “Я-концепції” юриста через виділення поряд із традиційно досліджуваною структурно-функціональною складовою (когнітивний, емоційно-оціночний, поведінковий компоненти) апперцептивної структурно-змістової складової, яка забезпечує інтеріоризацію професійної юридичної діяльності до системи значень та

сми́слів особистості й формування довготривалої мотиваційної готовності до майбутньої професійної діяльності. Апперцептивна складова, на її думку, повинна містити образ професії, еталонний образ юриста-професіонала, інтенцію до професійного самовдосконалення та самореалізації [4]

Важливою функцією “Я-концепції” є забезпечення внутрішньої погодженості особистості, стійкості її поведінки. Вона формується під впливом життєвого досвіду людини. Основними інструментами діяльності психолога є самооцінка, цінності, переконання, рівень розвитку спеціальних цінностей. Центральним компонентом її є самооцінка – це та цінність, значущість якої надає собі індивід загалом та окремим рисам своєї особистості, діяльності та поведінки.

У психологічній літературі виокремлено такі види “Я-концепції” за її змістом – позитивна, негативна, амбівалентна. Щодо форм то одні науковці виокремлюють такі: з погляду зміст і характеру уявлення про себе – “Я-минуле”, “Я-теперішнє”, “Я-майбутнє”, “Я-динамічне”, “Я-уявлюване”, “Я-маска”, “Я-фантастичне”, “Я-соціальне”, “Я-духовне”, “Я-фізичне”, “Я-інтимне”, “Я-сімейне” тощо; інші до загальних форм відносять: “Я-реальне” (тобто те, якою людина є насправді і те, якою вона хоче бути); “Я-ідеальне” (це уявлення особистості про себе з урахуванням бажань); “Я-професійне” або професійна “Я-концепція” (розкривається через такі поняття як: професіоналізм, професійна компетентність, професійна майстерність, професійне становлення та самовизначення, професійні здібності, професійне мислення, професійна придатність).

Стосовно перший двох форм, то у випадку коли “Я-реальне” і “Я-ідеальне” не збігаються, у людини виникає невдоволення собою, розчарування, занижується самооцінка, виникає внутрішньоособистісний конфлікт. В результаті чого вона може шукати нові способи поведінки, які дозволяють більш самоактуалізуватися. [2, с. 373].

А. Реан так визначає зміст професійної “Я-концепції” – це уявлення особистості про себе як професіонала, що складається з ідеального

образу “Я-професіонал”, реального образу “Я”, дзеркального “Я” та професійної самооцінки фахівця [7, с. 88].

На думку Т. Кудрявцева, З. Рябікіна, О. Шибрук та інших науковців, щодо форми “Я-професійне”, то чим більше значення має для людини її професія, тим більшою мірою “Я-професійне” визначає її загальну “Я-концепцію”. Професійна “Я-концепція” уможливує специфічне бачення робочих проблем, дає змогу їх адекватній оцінці та регуляції успішності діяльності фахівця. Від рівня сформованості й адекватності професійної “Я-концепції” залежить у цілому ефективність конкретної діяльності майбутнього фахівця, його соціалізація у професійному суспільстві, розвиток та самовдосконалення у його професії [8, с. 520].

О. Шевцова на основі теоретичного узагальнення проблеми зазначає про значимість професійної “Я-концепції” в структурі особистості та виокремлює такі теоретичні підходи: *діяльнісний* (Л. Виготський, П. Гальперін, О. Запорожець, О. Леонтьєв), *суб’єктний* (К. Абульханова-Славська, А. Брушлінський, А. Петровський, С. Рубінштейн, В. Семиченко, В. Татенко), *системний* (А. Асмолов, С. Джанерьян, Г. Костюк, К. Платонов, В. Столін), *акмеологічний* (Б. Ананьєв, О. Анісімов, А. Бодальов, А. Деркач, А. Маркова, О. Ситников), *структурно-функціональний* (Є. Прокоф’єва), згідно з якими професійна Я-концепція розглядається одночасно як частина загальної “Я-концепції” особистості й як продукт професійної самосвідомості [9].

Про зміст та значення професійної “Я-концепції” ведуть мову у своїх наукових розвідках Л. Онуфрієва та І. Торгаєва, О. Шибрук.

Так І. Торгаєва зазначає, що особистісно-професійна “Я-концепція” є сформованою, відносно стійкою, узагальненою системою функціонування знань і уявлень індивіда про себе як про особистість і суб’єкт професійної діяльності на підставі самооцінки. Такої ж думки дотримується і Л. Онуфрієва, яка наголошує, що зміст професійної “Я-концепції” складають уявлення про себе стосовно різних сторін професії та кар’єри, щодо професійного оточення,

характеристик самої людини, близьких їй людей, членів родини, життєвих і сімейних подій, життєвих ситуацій [6, с. 39; 10, с. 172–173].

О. Шибрук у своєму дослідженні розглядає та пропонує варіанти співвідношення загальної та професійної “Я-концепцій”. 1. Професійна “Я-концепція” наближається до загальної “Я-концепції”. Вона є відображенням різноманітних відносин особистості, що виходять за межі її професійної діяльності. У цьому випадку людина є “ширшою” за свою професію. 2. Загальна “Я-концепція” звужена до професійної “Я-концепції”. У цьому випадку професія сприймається як єдина сфера докладання сил, реалізації себе як особистості. 3. У професійній “Я-концепції” не представлено ставлення до професії в усьому його різноманітті. Загальна та професійна “Я-концепція” звужені до уявлень про себе, що відображають лише окремі сторони професії. У цьому випадку людина є “вужчою” за свою професію [10, с. 170–178].

Р. Каламаж обстоюється погляд на професійну “Я-концепції” як змістову сферу “Я-концепції” особистості, що відображає усвідомлення себе суб’єктом професійної діяльності, що характеризується професійно-діяльнісним змістом Я-образів, забезпечує інтеріоризацію професійної діяльності та умов її здійснення в систему значень і особистісних смислів фахівця, інтегрує психічні компоненти особистості та професійно-важливі якості, здійснює саморегуляцію поведінки і відношень у професійній сфері, забезпечує планування саморозвитку себе як професіонала та самореалізації в професії [4].

Для дослідження особливостей професійної “Я-концепції” дослідники по-різному виокремлюють її характеристики. Так, наприклад, за однією класифікацією виокремлюють такі характеристики як: чуттєво-предметний характер, модальність, опосередкованість, суб’єктивність, усвідомленість, контрольованість, узагальненість, тимчасова віднесеність, повнота, лабільність, адекватність. Інші зазначають дещо інші характеристики професійної “Я-концепції” такі як: повнота, форма опису, несуперечність, суб’єктивність, прийняття себе [3, с. 162–169].

Визначаючи місце та значення “Я-концепції” у професійному становленні професійного психолога, Т. Перепелюк відмічає, що умови сьогодення й особливості суспільного життя висувають чіткі вимоги до компетентності, професіоналізму, поведінки, рівня культури і мислення психолога-практика, а також і до рівня професійної та особистісної підготовки у системі вищої школи майбутнього фахівця в галузі практичної психології. Професійне становлення психолога – складний, неперервний процес “прогнозування” та “проектування” особистості. Навчаючи людей самостійно вирішувати свої проблеми, психолог піднімає тим самим суспільну свідомість на новий рівень; він використовує свої професійні та особистісні можливості, щоб впливати на ріст самосвідомості конкретної особистості. Це завдання під силу лише зрілій людині, внутрішньо та професійно підготовленій до вирішення професійних завдань, які стоять перед нею, особистісна зрілість якої проявляється у вмінні поєднувати, співвідносити свої індивідуальні особливості, статусні та вікові можливості, власні принципи з вимогами суспільства та оточуючих [5].

Стосовно професійної підготовки майбутнього фахівця, то ми поділяємо погляди Н. Чепелевої та Л. Уманець щодо розробленою ними системи підготовки психологів-практиків у вищому навчальному закладі. Дана система включає в себе такі рівні як: світоглядний (покликаний сформувати професійну свідомість майбутніх спеціалістів); професійний (спрямований на оволодіння студентами необхідною системою знань, технологією професійної діяльності майбутнього психолога); особистісний (мета якого полягає у формуванні в студентів професійно значущих якостей, гуманістичної спрямованості, “діалогічності” як центрального її компонента, здатності до професійної ідентифікації) [11, с. 35–41]. На нашу думку, застосування у навчально-виховному процесі даних рівнів системи підготовки фахівців сприятиме вирішенню ряду проблем.

Досліджуючи психологічні особливості “Я-концепції” майбутніх офіцерів-прикордонників, ми вважаємо за доцільне враховувати досвід таких науковців як Б. Ананьєва, Р. Каламаж, Т. Кудрявцева, О. Леонтєва,

Т. Перепелюк, Н. Пов'якель, С. Рубінштейна, В. Сіверського та інші. Адже, вивчаючи особливості студентського віку, вони розглядали його через розвиток “Я-концепції”. Їх праці є досить важливими, адже майбутні офіцери – це та категорія молодих людей, у яких відбувається формування “Я-професійного”. Тому всі їх розробки дозволяють зробити висновок про те, що на рівні “Я-реального” відбувається стійке оволодіння та засвоєння професійних знань, відбувається формування реального образу “Я-фахівець”.

Так, Б. Ананьєв, визначає студентський вік, як період життя, в якій особистість опановує багато соціальних функцій, формує професійну майстерність, виховується, як спеціаліст, суспільний діяч і громадянин. У цей період особистість само актуалізується, формує комфортне ставлення до себе та інших людей, природність поведінки, самооцінку та “Я-образ” [1, с. 41].

В. Сіверський, розкриваючи особливості формування “Я-концепції” в юнацькому віці, зазначає, що перш ніж розпочати вивчення “Я-концепції” ми повинні визначитися з провідними методологічними принципами та вихідними одиницями аналізу психічного розвитку особистості. У сучасній психології “Я-концепція” розглядається як один з компонентів особистості та ставлення індивіда до самого себе. Поняття “Я-концепція” висловлює єдність і цілісність особистості з її суб'єктивною внутрішньою стороною. Формування “Я-концепції” особистості – довготривалий процес, який починається ще з дитинства і триває все життя [8, с. 522].

На думку Т. Перепелюк, саме наголос на особистісному розвитку тих, хто здобуває освіту лежить в основі сучасного підходу до проблеми формування позитивної “Я-концепції”. Ефективне вирішення психологом-практиком різноманітних професійних завдань, як показують дослідження Н. Пов'якель, значною мірою залежить від наявності рівня сформованості професійно важливих особистісних рис та якостей (адекватність і сталість самооцінки, сенситивність, емпатичність, фрустраційна толерантність, відсутність хронічних внутрішніх особистісних конфліктів, які обумовлюють проєкції, неадекватні психологічні захисти тощо) [5].

Щодо предмету нашого дослідження, то на нашу думку, варто погодитись з думкою більшості науковців, про те, що “Я-концепції” належить вирішальна роль в плані підвищення фахового рівня через особистісний розвиток та корекцію власної “Я-концепції” особистості. Адже від самооцінки, цінностей особистості, власних установок, переконань, спеціальних здібностей залежить успіх майбутньої професійної діяльності офіцера-психолога.

Ми розглядаємо формування позитивної “Я-концепції” особистості майбутнього офіцера-психолога як становлення у процесі професійної підготовки таких сторін особистості які є першочергово необхідними для реалізації професійних завдань. Механізм саморегуляції “Я-концепції” виявляється у вербалізованій формі: власного бажання – “я хочу”, усвідомлення своїх можливостей – “я можу”, вимогливості – “мені потрібно”, цілеспрямованості – “я прагну”. Індивіди з різними “Я-концепціями” не однаково сприймають світ. Від задоволення рівня домагань у досягненні особистості залежить формування важливого компонента її свідомості – самоповаги. Вона впливає фактично на всі аспекти діяльності людини: включає і задоволеність собою, і прийняття себе, і почуття власної гідності, і позитивне ставлення до себе, і узгодженість свого надособистісного та ідеального “Я”. Мотивація досягнення, будучи домінуючою для людини, є також важливим регулятором її розвитку.

Висновки. Проведений аналіз наукової літератури дав змогу: уточнити зміст поняття “Я-концепція” (це складна динамічна система уявлень особистості про себе, характеристиками якої є особливості самооцінки, рівень самоповаги, особистої тривожності суб’єктивного контролю, особливості внутрішньо особистісних проблем); поглибити уявлення про психологічні властивості майбутніх офіцерів-прикордонників, які визначають структуру їх “Я-концепції”, що сприятиме у майбутньому успішній професійній діяльності.

Перспективами подальших наукових розвідок у даному напрямі є дослідження методів корекційної роботи щодо підвищення рівня самооцінки, самоповаги майбутніх фахівців, усунення внутрішньо особистісних проблем,

які можуть негативно впливати на професійну діяльність офіцера-прикордонника.

Список використаної літератури

1. Баклицька О. П. Я-концепція в структурі особистості студента ВНЗ фізкультурно-спортивного профілю. *Педагогічні аспекти професійної підготовки майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту*. Вісник № 112, том 2, 2013, С. 40–42.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. С. 373.
3. Джанерьян С. Т. Системный подход к изучению профессиональной Я-концепции. Гуманитарные науки : *Вестник Оренбургского гос. ун-та*. 2005. № 4. С. 162–169.
4. Каламаж Р. Психологія становлення професійної Я-концепції майбутніх юристів : монографія. Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2009. 404 с. URL : https://lib.oa.edu.ua/files/funds/vudavnutstvo/monografiya_Kalamazh.pdf
5. Перепелюк Т. Д. Я-концепція особистості як умова професійного становлення практичного психолога. URL : <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/4563/1/koncepcia.pdf>
6. Професійна мобільність майбутніх фахівців : навчально-методичний посібник. Одеса : СМІЛ, 2004. 120 с.
7. Реан А., Бордовская Н., Розум С. Психология и педагогика. С.-Пб. : Питер, 2004. 432 с.
8. Сіверський В. А. Особливості формування “Я-концепції” в юнацькому віці. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Проблеми сучасної психології. 2013. Випуск 22. С. 520–530.
9. Шевцова О. Психологічні засади розвитку професійної Я-концепції майбутніх та молодих педагогів в контексті інноваційної діяльності. URL : http://elibrary.kubg.edu.ua/10989/1/%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%86%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9E.%D0%9C._%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0.pdf
10. Шибрук О. Особливості формування та становлення професійної “Я-концепції” майбутніх рятувальників. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Серія : Психологія, 2014, № 4. С. 170–178.
11. Чепелева, Н. В., Пов’якель Н. І. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога. *Психологія. Збірник наукових праць*. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, Випуск III, 1998. С. 35–41.

Рецензент – кандидат психологічних наук, доцент Демський В. В.

Купчишина В. Ч. Психологические особенности развития “Я-концепции” будущих офицеров-пограничников в процессе профессиональной подготовки

В статье рассмотрены научные подходы у определению содержания понятия “Я-концепция”, ее видов и структурных компонентов. Проведен анализ современных подходов ученых к определению ее форм, характеристик, места и значения “Я-концепции” в становлении профессионала. Определено, что “Я-концепция” может иметь решающее значение в плане повышения его профессионального уровня, при этом важным остается подготовительная работа на личностном уровне в направлении коррекции будущим специалистом собственной “Я-концепции”. Особое внимание было уделено рассмотрению содержания “Я-профессионального” через анализ научных трудов современных ученых.

Автором определены особенности процесса формирования будущего офицера-психолога как одного с представителей соционической сферы, а также определено место и значение психологических знаний для дальнейшей оперативно-служебной деятельности будущего офицера-пограничника.

Ключевые слова: “Я-концепция”, когнитивный, эмоциональный, поведенческий компоненты, “Я-реальное”, “Я-идеальное”, “Я-профессиональное”, индивидуально-психологические особенности личности.

Kupchyshyna V. Psychological Peculiarities of the Development of the “I-concept” of Future Officers-Border Guards in the Process of Training

The article deals with the scientific approach to the definition of the content of the concept “I-concept” (this is a dynamic system of man's representations of oneself, which includes awareness of their physical, intellectual natural properties, self-esteem, subjective perception, characterizing the influence on external factors of its own personality), its kinds (in content it is divided into positive, negative, ambivalent), general forms (“I am real” (that is, what the person really is and what she wants to be); “I’m perfect” (this is the personality view about myself taking into account the towers An “I-professional” or professional “I-concept” (revealed through such concepts as: professionalism, professional competence, professional skills, professional development and self-determination, professional abilities, professional thinking, professional competence) and structural components (cognitive component (the image of their qualities, abilities, appearance, social significance, etc.); the emotional component (self-esteem, self-deprecation, etc.); evaluative-volitional (attempts to increase self-esteem, to win respect)).

The author describes the peculiarities of the process of forming the future officer-psychologist as a representative of the socioeconomic sphere. These features are revealed through the application of a number of scientific approaches (activity, subjective, systemic, acmeological, structural and functional) that reveal the professional “I-concept” through the general “I-concept” of the individual and as a product of professional self-consciousness.

In determining the place and significance of psychological knowledge for the future operational activity of the future officer-frontier guards, the system of training of psychologists in higher education is important, namely the development of their ideological level, which aims to form the professional consciousness of future

officers-border guards; professional level, aimed at mastering the necessary knowledge; personality level, the purpose of which is to form professional-qualifying features, humanistic orientation, ability to establish interconnection with those who will need their help, and the ability to identify themselves professionally significant future professionals). All these levels are very important for those who acquire a certain profession, because the concept “I-concept” is revealed through the unity and integrity of the individual with its subjective inner side. Formation of “I-concept” is a long-lasting process, which begins from childhood and lasts all my life, and the formation of a professional “I-concept” as a component of the overall “I-concept” depends to a large extent on the existence of the level of the formation of professionally mordant personality traits and qualities. Indeed, the success of the future professional activity of the officer-psychologist depends on self-esteem, personal values, own attitudes, beliefs, and the level of development of special abilities.

Key words: “I-concept”, cognitive, emotional, behavioral components, “I-real”, “I-ideal”, “I-professional”, individual-psychological.